

prof. dr hab. Tomasz Kupś
Instytut Filozofii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
Toruń

Granica między etyką i religią – stanowisko Immanuela Kanta

Wyznaczanie granic jest jedną z charakterystycznych cech filozofii Kanta. Marzycielstwo metafizyki zostaje ograniczone przez filozoficzne poznanie, a poznanie zostaje ograniczone, aby zrobić miejsce dla wiary. Rolą filozofii jest wyznaczanie granic: receptywność przeciwstawiona zostaje spontaniczności, zmysły – intelektowi, rozum teoretyczny – rozumowi praktycznemu, przyczynowość wolności – przyczynowości przyrody. Gotowość do formułowania przeciwieństw tak charakterystyczna dla filozofii Kanta, ulega jednak zahamowaniu w późnych pismach filozofa, a nawet przybiera odwrotny kierunek, przekształcając się w próbę systematyzacji, ujednoczenia, budowania „przejścia”.

Na gruncie filozofii praktycznej przeciwstawienie czystej religii rozumowej i wiary kościelnej, tego, co czyste i tego, co historyczne, wyraża ogólne przeciwieństwo etyki i religii. Relacja ta nie jest jednak przez filozofa opisywana zawsze tak samo, a nawet wyraźnie zmienia się w późniejszych pismach. Czy utożsamienie religii z etyką, a rozumu praktycznego z Bogiem nie oznacza wycofania się z wcześniej składanych deklaracji o całkowitej niezależności etyki od religii? Przegląd i porównanie treści prac filozofa uświadamia jak trudno jest wyznaczyć granicę między etyką i religią. Powstaje nawet wątpliwość czy wyznaczenie takiej granicy jest rzeczywiście niezbędne.

Kantowska filozofia praktyczna zasadniczo odrzuca zależność moralnej powinności od teologii czy religii. Moralność nie tylko ma własne podstawy, ale nawet Bóg jest związany jej nakazami. A mimo to, w kolejnych pismach Kant wyraźnie zwiększa znaczenie idei Boga, zwłaszcza w uzasadnieniu szczegółowych problemów filozofii praktycznej: najwyższego dobra, zła radykalnego, moralnego postępu ludzkości i przewyciężania inteligibilnych przeszkód na drodze do jego realizacji. Praktyczny, konieczny związek między etyką i religią jest do tego stopnia charakterystyczną cechą Kantowskiej filozofii, że łatwo ulec wrażeniu tożsamości etyki i religii, rozumu praktycznego i Boga.

Szukając odpowiedzi na tytułowy problem sięgnę po przykłady formułowane w pismach Kanta (od *Ugruntowania metafizyki moralności* aż do *Opus postumum*).

Wtorek
29 października 2019
godz. 16⁰⁰